

היזמה למחקר יישומי בחינוך
ועדת המומחים בנושא טיפוח מיומנויות רגשיות חברתיות במערכת החינוך

קול קורא לשלוש סקירות מדעיות

היזמה למחקר יישומי בחינוך הקימה ועדת מומחים בנושא טיפוח והטמעה של למידה חברתית-רגשית (SEL – Social Emotional Learning) במערכת החינוך. הוועדה הוקמה במענה להזמנת משרד החינוך וכדי לבצע ניתוח מושכל של הידע המתפתח בתחום בעולם ושל הניסיון הנצבר בישראל. במהלך פעילותה תגבש הוועדה מסקנות והמלצות אשר יסייעו למקבלי החלטות ברמת המטה והשדה, וישמשו בסיס לפיתוח מיומנויות אלה ולהטמעתן.

חברי ועדת המומחים:

פרופ' רמי בנבנישתי (יו"ר, אוניברסיטת בר אילן), ד"ר אימן אגבריה (אוניברסיטת חיפה), פרופ' מיכל אל יגון (אוניברסיטת תל אביב), ד"ר מעין דוידוב (האוניברסיטה העברית), פרופ' מיכל טבח (אוניברסיטת תל אביב), פרופ' משה ישראלי (אוניברסיטת תל אביב), פרופסור אבי עשור (אוניברסיטת בן גוריון), פרופ' דיויד פורטס (מכון ויצמן למדע), פרופ' רוני פז (מכון ויצמן למדע), ד"ר יריב פניגר (אוניברסיטת בן גוריון), ד"ר דפנה קופלמן-רובין (המרכז בביתחומי), ד"ר חגי קופרמינץ (אוניברסיטת חיפה)

מרכזת הוועדה: ד"ר טלי פרידמן tali.education@academy.ac.il

מידע נוסף על היזמה למחקר יישומי בחינוך ועל הוועדה אפשר למצוא באתר היזמה:

<http://education.academy.ac.il/>

כדי להעמיק את הידע בנושא למידה רגשית-חברתית, ועדת המומחים, באמצעות היזמה למחקר יישומי בחינוך, מזמינה **שלוש** סקירות ספרות אשר ישמשו אותה בדיונה ויהוו בסיס להמלצותיה. הסקירה הראשונה עוסקת במיפוי מושגי ותיאורטי של SEL; הסקירה השנייה עוסקת בהתערבויות לטיפוח מיומנויות חברתיות ורגשיות ובהטמעתן במערכת החינוך; והסקירה השלישית עוסקת במדידה והערכה של SEL.

היזמה למחקר יישומי בחינוך

ועדת המומחים בנושא טיפוח מיומנויות רגשיות חברתיות במערכת החינוך

1. סקירה מדעית בנושא למידה חברתית-רגשית: מיפוי מושגי, בסיס תיאורטי ואמפירי

הסקירה המבוקשת תכלול התייחסות לשאלות הבאות:

1. **מיפוי מושגי** – מהן ההגדרות, המושגים והממדים השונים הנכללים בביטוי למידה חברתית-רגשית (social emotional learning, social emotional skills); מה הקשר בין המונחים וכיצד הם קשורים למושגים קרובים כגון: motivation, character education, positive psychology and education, ומיומנויות המאה ה-21? האם יש הגדרות והתייחסויות אינטגרטיביות המשלבות בין המושגים השונים?
2. מהן המסגרות התיאורטיות המשמשות בסיס לזיהוי המיומנויות, להגדרתן ולהערכת חשיבותן?
3. מהם **קשרי הגומלין** המושגיים, התיאורטיים והאמפיריים בין למידה חברתית-רגשית של תלמידים לבין:
  - א. מיומנויות חברתיות-רגשיות של מורים, מנהלים וצוות בית הספר;
  - ב. תפיסות עצמי (כגון תפיסת מסוגלות), מוטיבציות וערכים של התלמידים;
  - ג. אקלים בית ספרי.
4. מה החשיבות והתרומה של למידה חברתית-רגשית:
  - א. בהקשר זה יש לסקור את הידע האמפירי בנושא ההשפעה של רכישת מיומנויות חברתיות-רגשיות בתקופות חיים שונות (במהלך הלימודים ובהמשך החיים) על תפקוד בתחומי חיים שונים כגון מוטיבציה ללמידה, הישגים אקדמיים, רווחה נפשית, יחסים בינאישיים, התנהגות מוסרית, חוסן (resiliency) וכל תחום אחר שקיים בו ידע אמפירי הקושר אותו ללמידה חברתית-רגשית.
  - ב. במידת האפשר, אנו מבקשים להתייחס אל הקשר בין מיומנויות ותפקוד. כלומר, אילו מיומנויות חברתיות-רגשיות ספציפיות תורמות להיבטים ספציפיים ומוגדרים של תפקוד כגון מוטיבציה ללמידה, הישגים אקדמיים, רווחה נפשית, יחסים בינאישיים וכיוצא באלה.
  5. בכל אחת מהסוגיות יש לכלול התייחסות מפורטת ולהבהיר כיצד הוגדרו המושגים וכיצד הם נבחנו בהקשר לקבוצות גיל שונות (תוך ציון תיאוריות התפתחותיות רלוונטיות); בהקשר לקבוצות חברתיות שונות (לפי תרבות, דת ומעמד חברתי-כלכלי); וכן בהקשר למגדר ולחינוך רגיל ומיוחד.
  6. התייחסות להיבטים של מיומנויות SEL בהקשר לתחומי דעת שונים – subject matter (לדוגמה התמודדות עם חרדה ממתמטיקה).

היקף הסקירה: עד 50 עמודים (לא כולל רשימת מקורות) לפי ההנחיות בהמשך.

לוח זמנים להגשת הסקירה: עד 10 שבועות מיום אישור ההצעה המקדמית.

תשלום בגין הסקירה: 25,000 ₪ (ראו פירוט בהמשך).

*****

2. סקירה בנושא התערבויות לטיפוח מיומנויות חברתיות ורגשיות והטמעתן במערכת החינוך

הסקירה המבוקשת תכלול התייחסות לנושאים הבאים:

1. מידע על תוכניות והתערבויות שהוכחו אמפירית כמקדמות למידה חברתית-רגשית.
2. תוכניות שיש עדות אמפירית על כך ששיפור במיומנויות חברתיות-רגשיות של תלמידים הוביל לתוצאות רצויות בתחומים רלוונטיים, כגון מוטיבציה גבוהה ללמידה, הישגים אקדמיים, רווחה נפשית, יחסים בין אישיים, התנהגות מוסרית, חוסן וכל תחום אחר שבו הושג שיפור הנובע מלמידה חברתית-רגשית. יש לאתר את התוכניות והתערבויות, ולסווג אותן לפי הקטגוריות הבאות:
  - א. תוכניות והתערבויות שנועדו לקדם מיומנויות חברתיות-רגשיות ספציפיות; תוכניות והתערבויות הקשורות לתחומי דעת ספציפיים – subject matter (לדוגמה חרדה ממתמטיקה) וכאלו המכוונות לקדם מיומנויות חברתיות-רגשיות באופן כללי.
  - ב. תוכניות והתערבויות המופעלות על ידי גורמים חיצוניים לבית הספר, ותוכניות המופעלות על ידי צוות בית הספר.
  - ג. תוכניות והתערבויות המופעלות כתוכניות ייעודיות להקניית מיומנויות לתלמידים, וכן התערבויות ודרכי פעולה המוטמעות בפרקטיקות של בית הספר (למשל, על ידי הגברת אחריות אישית), שמטרתן המוצהרת היא לקדם מיומנויות חברתיות-רגשיות.
  - ד. תוכניות שמטרתן לקדם את המיומנויות החברתיות-רגשיות של צוות המורים, וכן תוכניות שמטרתן להגביר את היכולת של אנשי הצוות לקדם את המיומנויות החברתיות-רגשיות של התלמידים.
  - ה. תוכניות והתערבויות שמטרתן ליצור אקלים בית ספרי המקדם מיומנויות חברתיות-רגשיות.
  - ו. תוכניות המיועדות לתלמידים יחידים, לכיתות ולבית הספר כולו.
3. אם יש מידע על כך, חשוב להתייחס לשאלה האם האפקטיביות של תוכניות SEL מותנית בגורמים שונים, כגון מרכיבי אקלים בית ספרי ופרקטיקות חינוכיות מסוימות (לדוגמה תמיכה בתחושות מוגנות, מסוגלות, שייכות, אוטונומיה, מוטיבציה וערכים פררחברתיים)? האם מדובר בהשפעה הדדית? כיצד פועלות ההשפעות האלו?
4. יש לאתר מערכות חינוך – ברמת העיר, האזור, או המדינה – שבהן מוטמעת מדיניות המעודדת הקניית מיומנויות חברתיות-רגשיות, ולתאר כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בפועל. יש לבחון אם יש מידע אמפירי התומך באפקטיביות ובתועלת של מדיניות זו.
5. **תוכני הסקירה:** לגבי כל אחת מהתוכניות והתערבויות יש לתאר:
  - א. מה שם התוכנית, ומיהם הגופים היוזמים את התוכנית ומפתחים אותה?
  - ב. מה הרציונל או הבסיס התיאורטי של התוכנית?
  - ג. מיהם קהלי היעד של התוכנית?
  - ד. מהם יעדי ההתערבות?
  - ה. מהו תוכן ההתערבות ומהן הפעילויות הנכללות בה?
  - ו. מה משך הזמן ומידת האינטנסיביות של ההתערבות?
  - ז. מה נדרש מהמתערב (הכשרה מקצועית קודמת, אופי ההכנה של המתערב, הדרכה מכינה ומלווה וכדומה)?

היזמה למחקר יישומי בחינוך

ועדת המומחים בנושא טיפוח מיומנויות רגשיות חברתיות במערכת החינוך

- ח. האם מערכת החינוך, בית הספר ומשפחת התלמיד נדרשים לקחת חלק בהפעלת ההתערבות, ואם כן – מה נדרש מהם?
- ט. מה משך הזמן שבו הופעלה ההתערבות, ומהו ההיקף של הפעלת ההתערבות הזאת כיום?
- י. מהם המדדים לבחינת יעילות ההתערבות?
- יא. מהם הממצאים לגבי יעילות ההתערבות והתוכנית?
- יב. אם ניתן, יש לציין פרסומים (מדעיים, פופולריים ואחרים) המתייחסים לתוכנית, ובכלל זה פרסומים שאינם מחקרי הערכה ישירים.
- יג. אם ניתן, יש להתייחס להערכה של עלות התוכנית, כפי שהיא הופעלה בעבר או מופעלת כיום.

6. המקורות לסקירה

יש לכלול מגוון של מקורות אמפיריים, בדגש על מחקרים אמניים מבחינה מדעית, כולל סקירות ספרות שיטתיות, מטא-אנליזות ומחקרים שהתפרסמו בירחונים מדעיים אמניים. כמו כן, יש לכלול דוחות מחקר שהופיעו ביספרות האפורה (grey literature) כל עוד ניתן להתרשם מאמינותם.

היקף הסקירה: עד 50 עמודים (לא כולל רשימת מקורות ונספחים) לפי ההנחיות בהמשך.

לוח זמנים להגשת הסקירה: עד 8 שבועות מיום אישור ההצעה המקדמית.

תשלום בגין הסקירה: 20,000 ₪ (ראו פירוט בהמשך).

*****

3. סקירה בנושא סוגיות של מדידה והערכה של SEL

אנו מבקשים לקבל מידע על סוגיות הקשורות במדידה ובהערכה של למידת מיומנויות חברתיות-רגשיות.

1. **מגוון הכלים:** נבקש ללמוד על מגוון אמצעי מדידה והערכה של מיומנויות חברתיות-רגשיות:
  - א. סוגים שונים של אמצעי מדידה (כגון דיווח עצמי ותצפיות).
  - ב. יחידות מדידה שונות (כגון יחידים, כיתות, קבוצות ובתי ספר).
  - ג. קהלי יעד שונים שהמיומנויות שלהם נמדדות (כגון מיומנויות של תלמידים, מורים, מנהלים והורים).
  - ד. כלים שנועדו לשימושים שונים (כגון כלים להערכת התערבויות, כלים להערכה של רמת המיומנות של יחידים וכן מבחנים להערכת הישגים ברכישת מיומנויות).
  - ה. כלים למדידה של מיומנויות, של כישורים ספציפיים וכן של מושגים אינטגרטיביים וכוללים יותר.
  - ו. מערכי מדידה הנמצאים כיום בשימוש במערכות חינוך בעולם.
2. **פירוט:** לגבי כל אחד מכלי המדידה השונים נבקש מידע על:
  - א. מאפיינים של כלי המדידה וההערכה (דיווח עצמי, הערכת מורה, מבחן וכדומה).
  - ב. מאפיינים של כלי המדידה וההערכה (דיווח עצמי, הערכת מורה, מבחן וכדומה).
  - ג. מי קהל היעד למדידה, וכיצד נעשה שימוש בתוצאות המדידה (הערכה מעצבת, הערכת תוצאות, כחלק מתהליך ההוראה וכדומה)?
  - ד. הבסיס התיאורטי והאמפירי לגיבוש המדד ולמסגרת ההערכה.
  - ה. תכונות פסיכומטריות, ככל שהן ידועות, בדגש על יכולת שימוש בהקשרים תרבותיים שונים.
  - ו. מהם והמיומנויות והאמצעים הנדרשים כדי לבצע את המדידה ולפרש את תוצאותיה.
  - ז. מהם מאפייני השימוש בכלי זה (תפוצה, רק לצורכי מחקר או שימוש סדיר במערכות חינוך)?
  - ח. דיון מבוסס ספרות על סוגיות הקשורות במדידה של מיומנויות חברתיות-רגשיות כחלק ממערכי אחריותיות (accountability) ומבחנים עתירי סיכון (high stakes testing).

היקף הסקירה: עד 30 עמודים לפי ההנחיות בהמשך.

לוח זמנים להגשת הסקירה: עד 8 שבועות מיום אישור ההצעה המקדמית.

תשלום בגין הסקירה: 15,000 ₪ (ראו פירוט בהמשך).

*****

נוהל ביצוע הסקירות:

1. הצעות מקדמיות לכל אחת מהסקירות יש להגיש עד 28.5.2018. ההצעה תוגש בקובץ PDF אחד ותכלול את הפריטים הבאים:
  - א. קורות חיים של מגישי ההצעה.
  - ב. דוגמה לסקירת ספרות או דוגמת כתיבה אחרת, שתדגים יכולת ניתוח של מחקרים אמפיריים.
  - ג. הצעה למבנה הסקירה ופירוט תהליכי העבודה.
  - ד. רשימה ראשונית של מקורות, ובהם מסמכי מדיניות ומחקרים אמפיריים.
2. חברים מוועדת המומחים ישפטו את ההצעות המקדמיות; יתכן שיעזרו במומחים חיצוניים. הסקירה תיכתב בעברית; גופן דוד בגודל 12 נקודות וגופן TNR בגודל 11 נקודות ישמשו לכתיבת העברית והאנגלית, בהתאמה. הרווח בין השורות יהיה של שורה וחצי, ובין פסקות – של שתי שורות.
3. בנוסף תכלול הסקירה תקצירים (של עד 800 מילים) בעברית ובאנגלית.
4. טיוטת הסקירה תוגש לבחינת הוועדה. בתוך כשבועיים מיום הגשת הטיוטה יקבל המחבר הערות ובקשות לתיקונים. על המחבר להגיש את הסקירה המתוקנת לא יאוחר משבועיים לאחר קבלה (אלקטרונית) של ההנחיות לתיקונים.
5. לאחר שיאושר כי הכותב מילא אחר הנדרש בהערות, תשמש הסקירה המתוקנת את הוועדה בדיוניה. הוועדה עשויה להחליט על הנגשת הסקירה גם לציבור הרחב, באמצעות המרשתת, או לצרפה כנספח למסמך המסכם שייכתב לקראת סיום עבודתה. זכויות היוצרים על המסמך יהיו שייכות לאקדמיה הלאומית הישראלית למדעים. מחבר הסקירה יורשה לעשות בה שימוש בפרסומים מדעיים, כמקובל.
6. אם הוועדה תבחר שלא להגיש את הסקירה לציבור, יותר למחבר לעשות בה שימוש, ואזכור שם היזמה יהיה כפוף לאישור מפורש וכתוב של הוועדה. אם הוועדה תקיים יום עיון או סדנה ותבקש מהמחבר להציג את עבודתו, ימלא המחבר אחר בקשת הוועדה.
7. ההתקשרות בשם היזמה תיעשה על ידי האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים. היזמה תשלם 50% מהסכום כשהוועדה תאשר שקיבלה את טיוטת הסקירה לשביעות רצונה, והיתרה תשולם לאחר שוועדת המומחים וועדת ההיגוי של היזמה יאשרו שהייתה התייחסות מלאה להערות הוועדה והעמיתים, ושהתקבל נוסח מתוקן וערוך לשביעות רצונם של חברי הוועדה.